

תלמידי ההפסקות¹ / תמי גבעון

במסגרת תפקידי כמורה במעו"ף, המרכז למחוננים בבאר שבע, אמר לי לפני כשנתיים אחד התלמידים: "איזה מקום משונה זה מעו"ף. בבית הספר הרגיל שלי אני מחכה במשך כל השיעור להפסקה, וכאן במעו"ף אני מחכה כל ההפסקה שהשיעור יתחיל כבר".

ייחסתי את האמירה שלו לעניין הרב שיש לו בשיעורים המיוחדים במרכז למחוננים, אך לא שאלתי את עצמי מה באמת קורה בהפסקות. השנה, במרכז למחוננים שאני מנהלת בדימונה, החלטנו לייחד את תשומת הלב הראויה לזמן ההפסקות.

דאגנו לכך שבעת ההפסקות תהיה אפשרות למגוון פעילויות, כגון משחקי כדור, פינת יצירה, משחקי קופסה ופינת חידות. מתוך קשת הפעילויות רשאי כל אחד לבחור את הפעילות המתאימה לו. רוב התלמידים משחקים עם חבריהם. יש כאלה היושבים בגפם ואוכלים את ארוחת הבוקר, יש המתבודדים ומתעמקים בספר שהביאו מהבית, ויש המתמודדים לבד עם חידה.

בצוות הוחלט לבחון את המצבים שבהם תלמיד נמצא לבד בהפסקות. עלתה השאלה אם אותו תלמיד נצפה כשהוא לבדו מתוך העדפה ובחירה אישית שלו, או שמא הוא זקוק להכוונה ולעזרה ביצירת קשרים עם עמיתיו. כמו כן שאלנו את עצמנו מה עושה בהפסקות תלמיד שבשעת השיעור יש לו קשיים בעבודת צוות ובשיתופי פעולה. כיצד הוא מנצל את זמן ההפסקה?

התגובה הראשונה של המורים הייתה שאנחנו תמיד מתבוננים בתלמידים בזמן ההפסקה ועוזרים בשעת הצורך. הייתה הסכמה כללית שהדבר אכן נעשה, שהרי יש מורה תורן שזה תפקידו, אך ההתערבות היא בדרך כלל כשיש בעיה מסוימת או קונפליקט הדורש התערבות מבוגר. התחושה הראשונית הייתה שכפי הנראה לא נגלה דברים חדשים שלא ראינו קודם ושלא טיפלנו בהם.

כל מורה העביר ליועצת רשימה של תלמידים שעל פי הנראה בשיעורים קיים איזה שהוא קושי בשיתופי פעולה עם תלמידים אחרים. היועצת אָחדה בין המידע שנאסף מהמורים וכך נוצרה רשימה של תלמידים שראינו לנכון לבחון מה קורה איתם בהפסקות. מה הם עושים? האם הם לבד או בחברת תלמידים אחרים? האם הם משתפים פעולה במשחק? האם יש פער בין מה שקורה איתם מבחינה חברתית בשיעור לבין מה שקורה איתם בזמן ההפסקות?

בצוות הועלתה האפשרות שתלמיד בוחר להיות לבד בהפסקה כי הוא זקוק למעט שקט או שהוא רוצה מאוד לקרוא את הספר המותח שלו. כמובן שיש לאפשר זאת, ועם זאת חשוב לבחון אם יש פה חוסר רצון כרוני להתמודד עם קושי חברתי,

¹ שמות כל התלמידים בדויים

או שאותו תלמיד מסוגל לגוון ולעתים הוא גם נצפה כשהוא מקיים אינטראקציה חברתית.

ערכנו רשימה וכל מורה בחר תלמיד או שניים מתוכה. המטרה הראשונה הייתה לראות מה עושה התלמיד בהפסקות ולבחון האם יש צורך במתן עזרה ביצירת חיבור וקשרים עם תלמידים אחרים. כמו כן ראינו כאן הזדמנות לשיחה בין המורה לתלמיד. היועצת בחרה להתבונן בהפסקה בשאר התלמידים ולבחון אם יש עוד תלמידים שלא עלו ברשימה שערכנו.

בסוף היום העבירו המורים דיווח כתוב ליועצת. בחנו יחדיו את המידע וקבענו דרכי פעולה להמשך.

כדי להבין עד כמה חשוב הליווי המכוון בהפסקה (להבדיל מהליווי המקרי של מורה תורן בחצר), אשתף כאן בכמה מהמקרים:

גדעון – תלמיד כיתה ג' – ילד שקט מאוד. הוא עבר כצופה מפעילות אחת לשנייה אך לא השתתף באף אחת מהן. המורה ניגש אליו והציע לו להצטרף לאחת מהפעילויות השקטות (מתוך תפיסה שאלו הפעילויות שגדעון יעדיף). בשיחה עם המורה התברר שהוא היה רוצה להשתתף במשחק הכדורגל, אך לדבריו אין סיכוי שילדי כיתות ו' יסכימו לשתף אותו. "בבית ספר שלי גם ילדי הכיתה שלי חושבים שאני לא טוב בכדורגל ולא משתפים אותי". המורה פנה לתלמידים המשחקים ושאל איך הם יוכלו לשתף את גדעון במשחק. התלמיד שהיה שוער קפץ בשמחה ושאל: "תהייה מוכן להחליף אותי בשער?" גדעון הנהן בהסכמה. המורה התבונן בגדעון הולך לאטו לכיוון השער. עוד טרם הספיק להתמקם ולהתרכז במשימה נראה הכדור מתעופף לעבר השער. אחד התלמידים מהקבוצה היריבה בעט ישירות לכיוון השער. כבדרך נס פגש הכדור את רגליו של גדעון שעמד שם, ידיו עדיין בכיסיו, עדיין לא מבין מה קרה כאן עד ששמע את קריאות ההתלהבות והשמחה של קבוצתו. רגליו של גדעון מנעו מהכדור להיכנס לשער.

מאז משמש גדעון בתפקיד שוער. הוא כבר הוציא את ידיו מהכיסים ונראה שבכל הפסקה הוא מתמלא באנרגיות מחודשות.

אגב, הוריו של גדעון התקשרו לספר שבנם חזר מאושר ביום ההוא, וכעת הוא מצפה בעיניים כלות ליום הלימודים במרכז, הן בשל העניין שלו בשיעורים והן בזכות ההפסקות.

ועוד עניין – גדעון החל להשמיע את קולו גם בשיעורים.

אביתר – תלמיד כיתה ה' – התיישב לבדו על הספסל בחצר ואכל את ארוחת הבוקר. המורה שבחרה ללוות אותו בהפסקה התיישבה לידו. הם החלו לשוחח על הפעילות המועדפת עליו בהפסקה. תוך כדי שיחה עלה העניין שמבחינת אביתר זה בסדר לשבת לבד על הספסל. "לפחות אף אחד לא מציק לי". בשיחה התברר שאביתר סובל מהצקות ומאלימות פיזית מצד אחד התלמידים בבית הספר שבו הוא לומד בשאר ימות השבוע. העניין הועבר לטיפול של היועצת

במרכז. היא יצרה קשר עם הוריו של אביתר ולאחר מכן עם יועצת בית הספר המזין. המורה המלווה את אביתר בהפסקות ממשיכה ללוות אותו ועוזרת לו להתחבר לתלמידים אחרים.

יואל – אף הוא תלמיד כיתה ה' – משתף לעתים קרובות אודות קשייו בחברת התלמידים בבית הספר. המורה שקיבל עליו את הליווי של יואל מסייע לו לשחק בקבוצה. בהתחלה היה המורה שותף למשחק קבוצתי בקלפים תוך כדי שהוא מדריך את התלמידים בחוקי המשחק ומה לעשות במצבים של אי-הסכמה. אט-אט צמצם המורה את הליווי הצמוד וכיום יואל כבר שותף פעיל במשחקי ההפסקה.

יערה – תלמידת כיתה ג' – נראתה מסתובבת לבדה בין הפעילויות השונות. המורה המלווה הציעה לה לגשת לפינת היצירה, והן ניגשו לשם יחדיו. המורה עזרה ליערה להבין מהן ההוראות וערכה היכרות בינה לבין ילדות אחרות שהיו שם. החלה להתפתח שיחה בין יערה לילדות. המורה שאלה את יערה אם היא יכולה ללכת או שהיא מעדיפה שתישאר על ידה. יערה חייכה אל המורה ואמרה לה שהיא בסדר. שבוע לאחר מכן ראתה המורה שיערה ניגשה לשחק עם אותן בנות בכדור.

אלו רק מקצת הדוגמאות, אך הן מייצגות את המגמה בכללותה.

מדי שבוע, לאחר שהמורים מדווחים על הנעשה בהפסקות, מתקבלת החלטה בשיתוף היועצת אם להמשיך בליווי הצמוד. תלמיד שדווח בתום שיעור כי הוא נראה מדוכדך או שהתנהג שלא כרגיל – יקבל ליווי בזמן ההפסקה.

חשוב לציין שלא שיתפנו את התלמידים בנושא הליווי בהפסקות. מבחינת התלמידים נראה שהמורים מסתובבים ביניהם בזמן ההפסקות כפי שנהגו לעשות גם בעבר.

שמנו לב לתופעה מעניינת. יש שינוי בסוג הקשר שנרקם בין המורה לבין התלמיד שאותו הוא מלווה בהפסקות. בפעמים הראשונות היה המורה מחפש אחר התלמיד, מאתרו ושוהה בקרבתו. לאחר מספר פעמים חשנו שהתלמיד מחפש את קרבתו של המורה. ראינו תלמידים שניגשו למורה מיזמתם, שיתפו בחוויות ובסיפורים או קראו לו לראות אותם משחקים או פותרים חידות עם חברים. אט-אט פינתה את מקומה התלות במורה המלווה לידידות חדשה עם תלמידים אחרים.

בימים אלה, כשעולה התכנית "המחונן בכיתתו", חשוב ביותר לשים דגש גם על ההיבט החברתי בהפסקות. בשיחות שלנו עם מורים ועם יועצות מבתי הספר המזינים, וכן משיחות עם הורים, עולה לא פעם שלנפשות הפועלות אין כל מידע על מה שעושה התלמיד המחונן בהפסקות. גם בפעמים שבהן נאמר שהוא מעדיף לקרוא ספרים לא נבחן באופן מבוקר ומדוקדק אם זו אכן העדפה או שמא מדובר בבעיה חברתית.

לסיכום, חשוב לחזק ולהדגיש את חשיבות הליווי בהפסקות. תלמידים ומורים יוצאים להפסקות בין השיעורים. הן למורה והן לתלמיד יכול זמן זה לשמש לשיחה, לאכילה, לשתייה וגם למנוחה קצרה. אך אסור לשכוח שההפסקה עבור תלמידים מסוימים היא בחזקת שיעור נוסף, ואולי אחד השיעורים היותר מאתגרים. דווקא "שיעור" זה עלול לשמש אבן נגף בחווייתו של התלמיד, הרואה בהפסקה קושי ומכשול חברתי. דווקא שם המבוגר האחראי אינו תמיד בנמצא. למורה תפקיד חשוב בהעשרת תלמידיו, בהענקת חוויית למידה וכן ביצירת הקשרים שבין עולמות הידע. ועם כל אלה, עליו גם ללמד כיצד ליצור קשר נכון עם הזולת, איך ליזום שיתוף פעולה במשחק ואיך לבחור מתוך מנעד אפשרויות.

ההפסקה היא המעבדה הטובה ביותר לחקר וכן ללמידה אישית וחברתית. נוכחותו של המורה – המבוגר האחראי – היא הכרחית, אך לא בתפקיד של "מורה תורן" לענייני משמעת, אלא כהמשך לאותו תפקיד שיש לו בכיתה – איש חינוך המשמש מודל, מדריך ומורה לחיים.